

ИРАК – ЕТНОРЕЛИГИОЗЕН СЕПАРАТИЗЪМ С МИРИС НА ПЕТРОЛ

МИРА МАЙЕР

„Всичко започва от Месопотамия, люлката на човешката цивилизация” – думите са от любимите фрази на покойния проф. Александър Фол. За да приложи изречението не към древността, а към съвременното, би трябвало леко да го променя и да звучи например така: „Всички (т.е. страните от Близкия изток, следователно и светът) зависят от Месопотамия”. Ирак несъмнено е в основата на изградената крехка кула от картонени карти, с която може да се сравни взривоопасният регион. Изваждането на която и да е от тях, ще срине постройката, но най-опасни безспорно са картите във фундамента, където се намира държавата. Днешен Ирак е мястото, където сякаш се пресичат конфликтните точки на най-опасните оси на деление в региона – сунити-шиити и араби-персийци. И освен това притежава четвъртите по големина запаси от петрол в света.

Или казано с други думи, три основни фактора поставят страната във фокуса на общественото внимание вече доста години – нестабилното политическо положение и непредвидимото бъдеще, големите ресурси на петрол с пряко влияние върху енергийната сигурност на държавите и вероятният тероризъм и неговият износ.

Няколко години след войната през 2003 г., бързото падане на Саддам Хюсеин и решението на президента Обама САЩ да се изтеглят категорично от Ирак¹ несигурността виси във въздуха. Дали наистина трябва изцяло да се премести вниманието към Афганистан, а не към Ирак? Има ли опасност да се промени поетият път за изграждане на демокрация в страната? Кой иска да дестабилизира района? Кои са факторите, които определят голямото значение на последните избори? Какви са намеренията и очакванията на съседните държави и големите сили в региона?

Политическите избори и тероризмът

Три месеца изминаха от провеждането на последните парламентарни избори в Ирак на 7 март тази година². Оттогава няма развитие, т.е. няма нов парламент, нито съставен кабинет. Нури ал-Малики, действащият премиер (чийто алианс заема второто място само с две точки разлика) поиска

повторно преброяване на бюлетините за окръга Багдад, което усложни ситуацията. Резултатите се определят като патови, което засилва напрежението. Четири основни коалиции влизат в парламента: 91 места в парламента печели движението Ал-Иракия (предимно светски сунити и частично шиити) начело с бившия премиер Аяд Алауи, Алиансът за Правова държава (консервативна шиитска ислямска формация), водена от Нури ал-Малики – 89 места, Иракският национален съюз (коалиция на религиозни шиитски партии) със 70 места и Кюрдската коалиция с 43 места. Т.е. никой не получава необходимото мнозинство от 163 депутати за съставяне на кабинет. Анализът на пръв поглед показва, че резултатите само затвърждават слабото политическо управление на страната и етническото и религиозно разделение. Последствията са обичайните – засилване на етнорелигиозния сепартизъм, силни влияния на регионалните сили, неспокойствие в страната и увеличаване на терористичните актове. Колкото и изненадващо да е, в Ирак няма самоубийствени атентати до падането на Саддам Хюсеин през 2003 г. След навлизането на коалиционните сили повече от 70% от всички терористични акции се извършват от сунитския триъгълник³. Факт е невяроятното засилване през май на серията самоубийствени атентати с голям брой жертви⁴.

Защо тези избори се определят като толкова важни?

От една страна – поради четиригодишния мандат вероятно е избраното правителство да остане, когато страната е напълно самостоятелна след 2011 г. след изтеглянето на американския контингент. А от друга – парламентът трябва най-после да приеме очаквания закон за петрола, който ще определи как да се разпределят приходите от печелившата индустрия – общо за държавата или на териториален принцип, както и кой да взема решението за договорите с фирмите, които искат да се включат в петролната индустрия.

Изборите имат голям плюс, защото сунитите не ги бойкотират, макар че в последния момент Комисията за дебаасификация на страната, наричана „иранския троянски кон в изборите“ (Rafaeli:1), лишава техни 440 кандидати от право да участват в листите. Близко 19 милиона иракчани пристъпват към урните (около 65% от 29 млн. население), което е безспорен успех в сравнение с предишните избори през февруари 2005 г.

Победата на Ал-Иракия (Иракска национална листа) е приветствана от арабските страни, докато резултатите на двете отцепили се преди това една от друга шиитски коалиции се гледат с напрежение в Техеран. И двамата

лидери на първите две коалиции са сред основните политически играчи на следвоенен Ирак. Алауи е назначен за формален министър-председател по време на американското управление, винаги свързан с отвъдокеанската страна. Макар че е шиит, той е светски настроен и посещава редовно Саудитска Арабия, което в региона не може да се пренебрегне. Нури ал-Малики е последният премиер, шиитски лидер, отива в изгнание през 1980 г., когато Саддам Хюсеин забранява навремето неговата ислямска партия. Премества се в Сирия по време на войната Ирак–Иран, за да не воюва срещу собствената си страна. Приема се, че защитава арабската идентичност в партията, но е в силна зависимост от Техеран. Проблемът е, че Иран не успява да постигне обединението на двете шиитски формации въпреки огромния натиск, на който ги подлага.

Същевременно атентатите в преходния период след изборите се засилват неимоверно. Въпросът е кой иска да дестабилизира страната, след като става ясна нейната самостоятелност.

Етническата картина

След падането на режима на Саддам Хюсеин партийният живот и управлението на Ирак се осъществяват предимно на конфесионален принцип. Завръщат се мнозинството шиитски лидери, които живеят в изгнание до 2003 г. и новосъздадените партии поставят в програмите си различни религиозни норми, по които на практика се различават. От своя страна сунитите, които всъщност управляват изцяло през 35 г. власт на партията БААС, естествено са свързани с нея. Процесът на дебаасификация лишава онези от тях, които са били членове на БААС да участват в избори. Сунитската общност е силно затруднена да излъчи лидери и на практика управляват предимно шиити и кюрди. Този процес не се отразява добре на обществото в страната и терористичните атаки намират подкрепа сред сунитското население.

В Ирак живеят основно три етнорелигиозни общности, които имат следното процентно съотношение:

- араби шиити – около 60–65%
- араби сунити – около 15–20%
- кюрди (предимно сунити) – около 15–20%.

Етническата картина има и реално териториално изражение – може да се види и на картата на страната, на която се обособяват три различни

обособени области за трите общности. Арабите сунити живеят основно в така наречения сунитски триъгълник, чийто признат център е столицата Багдад. Арабите шиити се намират в южните части на страната, където блатата около руслото на Арабската река са пресушени чак към средата на 90-те години на миналия век, а кюрдите – на североизток. Това, разбира се, улеснява сепаратизма, а като се добави и фактът, че петрол почти липсва в средната област – населена със сунити, картината става по-сложна.

Другото предизвикателство за страната е развитието на иракския петролен отрасъл, защото запасите са явно разделени между отделните граници на общностите. Повечето от запасите са в южните области, населени с шиити, или в северните – населени с кюрди, като съвсем малко остават в централната част на страната, населена със сунити. Поради тази причина законната структура за инвестициите в петролния отрасъл се превръща в политически въпрос.

Кюрдският проблем е много важен за няколко държави, между които естествено Турция. Турция гледа с недоволство към Кюрдската автономна област, която се създава през 1991 г. спечелват относителна автономия още по времето на управлението на Саддам Хюсеин. Кюрдите имат сепаратистки тенденции и са преследвани от режима на баасистите. Диктаторът сключва сделка с Иран⁵ през 1975 г.: границата между двете страни да преминава по талвега на Арабската река. Саддам дори подписва договор с шаха на Иран, срещу условието Иран да спре да подкрепя кюрдите бунтовници. По време на ирано-иракската война (1980–1988 г.) част от тях, които изповядват шиизъм са насилствено изтласкани на територията на съседен Иран. По отношение на етническия произход кюрдите се определят като народ, близък до персийците. Турция, като основен играч в региона, но със свои сметки срещу сепаратизма на кюрдите, подкрепя тюркменското население в областта, като, разбира се, се съобразява с нуждите от петрол, които има, т.е. не би искала кюрдският автономен регион да притежава големи права върху приходите и износа на петрол от находищата.

Етническите проблеми не са нови – те съществуват още при оформянето на съвременен Ирак, но и тогава факторът петрол е определящ.

В края на Първата световна война Фейсал I е избран за крал на Ирак от Великобритания по време на нейния мандат на Месопотамия, получава короната в Багдад на 23 август 1921 г. и управлява до смъртта си през 1933 г.⁶ Проблемите на Фейсал са големи – и тогава територията на страната не

се населява от нация, а от събрани различни общности – шиитски араби, сунитски араби, евреи, кюрди. Там има няколко големи и важни градове, повечето от провинцията е под контрол на местни шейхове с малко обща политическа и културна история при нарастващ арабски национализъм. Най-многобройни са шиитските араби, но политическата власт е в ръцете на сунитите. Нещата стават още по-сложни, като се има предвид, че тогава евреите са най-голямата група в Багдад, следвани от араби и турци (Yergin: 226). Към етническата мозайка англичаните се опитват да наложат конституционализъм и отговорен парламент. Фейсал зависи от Великобритания, за да поддържа царството му, но авторитетът му би бил силно разклатен, ако го приемат като много зависим от Великобритания. От своя страна петролните компании настояват за влияние върху статута на иракската концесия.

Фейсал успява да задържи териториалната цялост на държавата. Поставя сунити от различни племена на високи постове. От негово време започва управлението на сунитското малцинство, пренебрегването на шиитското и иракското правителство, отдава концесията на Турската петролна компания с малко печалба и без собственост за страната. Фейсал I полага много усилия да обедини трите отделни области с различни самосъзнания, които трудно се идентифицират като иракчани.

Партията БААС идва на власт в Ирак след серия от преврати⁷. Нейната програма се основава на панарабизъм и социализъм. През 1979 г. Саддам Хюсеин е избран за генерален секретар на БААС и за президент на Ирак. Той управлява авторитарно страната до 2003 г. с идеята за Ирак като регионална суперсила и единствено с подкрепата на сунитското малцинство и силна репресия срещу другите общности.

Кюрдските райони на север по традиция оказват съпротива и периодично вдигат бунтове. Те се подкрепят от другата супер сила в региона – Иран, чиято цел е Ирак да бъде отслабен и поставен под напрежение чрез финансирането на кюрдистките бунтовнически формирования, които се борят за независимост в Северен Ирак. Чак през 1975 г., след като Иран спира да финансира кюрдските бунтовници, Багдад успява отново напълно да установи контрол над северните си провинции. Едва тогава Ирак започва напълно да използва икономическия потенциал на Кюрдистан, който е изключително богат на петрол и с развито земеделие регион.

Бързата победа срещу Ирак във Войната в Залива през 1991 г. не я прави пълна. Саддам Хюсеин остава на власт, макар че следват икономически

санкции, изолации, инспекции и зони със забранено прелитане на север над кюрдските райони и на юг – над заселените с предимно шиитско население.

На 20 март 2003 г. започва войната срещу Ирак. Този път коалицията е от по-малко партньори – Германия и Франция отказват, защото намират, че управлението на САЩ подценява рисковете и трудностите, които очакват следвоенния Ирак. Войната наистина е бърза – на 9 април 2003 г. морските пехотинци на САЩ и цивилно население свалят статуята на Саддам в Багдад. Сунитите очевидно не подкрепят диктатора, защото иначе победата за месец и половина би била невъзможна. Нищо от това, което следва, не е по плановете. Няма открити оръжия за масово унищожение. Избухват бунтове по цялата територия и постепенно се оформя противоречието между шиити и сунити. Седем години след войната американските войски продължават да се намират в Ирак. Иракските политици продължават да спорят върху собствеността на петролните ресурси – дали тя е на правителството или на регионите. Иракската петролна индустрия все още не достига нивата на производство от преди войната.

Мисията на администрацията на Буш за внасяне на демокрация в региона не е успешна. Повечето експерти твърдят, че единственият победител от Иракската война е Иран. Иран смята, че му се полага да бъде регионалният лидер в Залива (Yarhe: 2). Ясно е, че нито СА, нито другите страни в Залива ще приемат неговата власт.

История и петрол

В древността в плодородните земи между Тигър и Ефрат или Месопотамия (*месос потамос* – между реките, гр.) живеят шумери, асирийци и вавилонци. Областта е застроена със сложна мрежа от напоителни канали и бентове на буйните реки, които говорят за развита цивилизация на местното население.

По-късно регионът попада под властта на Новоперсийската империя на Сасанидите и е завладяна от арабите през 642 г. През 762 г. халифатът се премества в Багдад, като по този начин градът се превръща в един от центровете на арабския свят, преди да бъде превзет от османските турци през 1534 г. и да стане част от Османската империя до края на Първата световна война (Рондо: 31). Провинцията Хузестан (чест обект на териториалните спорове) е част от империята на Сасанидите, после е под арабска власт

и е населена главно от шиитски араби. След 8 в. Хузестан играе ролята на център за персийските революционни организации, които се борят за независимост срещу управлението от Багдад. Това обяснява вечните претенции на двете съвременни държави към територията, която е населена от етнически араби, които изповядват шиизъм и изпитват влиянието на Ислямската република.

Кои са трите стари вилаета на Османската империя, които създават съвременен Ирак? Съвременен Ирак днес заема територията на три основни вилаета – Басра, Багдад и Мосул на старата Османска империя. Великобритания получава след края на Първата световна война от Обществото на народите мандата за Месопотамия, но случаят с Мосул е малко по-сложен и предмет на продължителни международни спорове (Demigmen: 1). Те приключват чак през 1925 г., когато Обществото на народите окончателно решава, да предаде Мосул от Турция на Ирак⁸. Предполага се, че основната причина за споровете е предполагаемият петрол в провинцията. Турция губи битката на полето на преговорите и остава без петрол на своите територии.

Няколко фактора правят Месопотамия особено примамлива за Великите сили. Единият от тях безспорно е петролът. До края на Първата световна война няма открит петрол по тези земи, нито са извършвани геоложки проучвания. Учените обаче твърдят, че структурата на земните пластовете на Долен Иран⁹ (както най-често превеждат името на Ирак) е близка до тази на Персия. А в Персия благодарение на рисковете, поети от богатия авантюрист Уилям Нокс Д'Арси и големите нужди на шаха от пари, концесията е сключена отдавна, голямото петролно находище е открито в полето Масжид и-Сюлейман още през 1908 г. и е построена рафинерия край град Абадан.

Защо тогава да няма петрол и в Ирак? Какви са тези „пламенни огнени пещи“, в които Навуходоносор хвърля евреите за наказание още през 6 в. пр.н.е. според библейските легенди? (Библия: Книгата на Пророк Даниил, 3:4–6). Възможно е това да са запалени просмукващи се през пукнатините на скалите петролни изпарения? И Плутарх описва запалени огньовете на самата улица, в чест на Александър Велики, когато е посрещнат от вавилонците. (Yergin: 266) Възможно ли е да са били запалени петролни локвички направо на земята? Според днешните обяснения – всъщност горящият пламък е резултат от излитането на естествен газ през пукнатините на скалите.

Царуването на един монопол

Днес петролът е факторът номер едно в глобалната енергийна сигурност. Безспорният лидер, от който зависи икономиката на страната като цяло и битовото ежедневие на отделния човек – от бензина за автомобила до самолетния керосин, от отоплението на дома до промишлени предприятия.

Дали Уинстън Чърчил е предвиждал колко силно светът ще зависи от черното злато? Дали наистина само за една нощ той променя мнението си и взима решение, което определя развитието на всички страни? Фактите казват само, че тогавашният Първи лорд на адмиралтейството на Обединеното кралство, Уилям Уинстън Чърчил, назначен през 1911 г., в навечерието на Първата световна война решава преминаването на Имперската флота на Великобритания от твърдо гориво на петрол. Казват, че го прави под влияние на основателя на Шел – Маркус Самуел. По-късно обявява петрола за суровина от изключителна важност за морското превъзходство на Великобритания. Решението е историческо – с напредването на войната петролът става все по-необходим и липсата му вече изглежда направо заплашителна.

През Първата световна война стратегите на всички велики сили засилват убежденията си, че петролът е ключово военно предимство (Paul: 1). Причините са – преминаването към петрола като гориво на корабите от морската флота, новите транспортни средства за армията, които не се теглят вече от коне, като например камиони и танкове и дори военните самолети. Използването на петрола по време на войната нараства толкова бързо, че през 1917–1918 г. вече има криза поради неговия недостиг.

Великите сили – Франция и Англия, излизат победители във войната, но те не разполагат с петрол на своите територии. Поне не тогава. За Великобритания Месопотамия отдавна има изключително значение – първоначално поради факта, че се намира на пътя към скъпоценната Индийска колония, по-късно защото може да играе ролята на регионален лидер и да противостои на Иран, като засили позицията на Империята в Средния изток и съвсем не на последно място поради възможността да се открие петрол на нейна територия. Поради проявените си интереси, мандатът на Месопотамия се дава от Обществото на народите на Великобритания. Неясен е проблемът за вилаета Мосул, защото Турция също има претенции към него – до 1925 г.

Твърди се, че едно от изискванията на Фейсал I е било областта да

остане в Ирак, заради почти сигурните находища на петрол там.

Преговорите започват още преди Първата световна война, но изглежда, че всичко, свързано с петрола в Месопотамия, не протича просто, а има усложнения. В Турската петролна компания, която се създава заради концесията, няма нищо турско освен територията, която тя иска да спечели (Demirmen: 2). В нея участват Англо-персийската петролна компания (която вече работи успешно в Персия и неин наследник днес е British Petroleum) с 47,5% от дяловете, Дойче банк и Royal Dutch Shell – с по 22,5% и едно частно лице, чието име завинаги влиза в петролната история на човечеството – Калуст Саркис Гюлбенкян. „Мистър пет процента” притежава точно 5% дялове от ТПК. През продължителния си живот, който завършва като един от най-богатите хора в света, той натрупва милиарди от петрола в Ирак, без никога да е стъпвал в Месопотамия. Гюлбенкян е петролен инженер, лукав, недоверчив и много добър търговец, роден в Истанбул и има връзки с Великия везир. Благодарение на него Турската петролна компания получава концесията за петрола. Макар че и това не е съвсем точно. Защото документът, който притежава, е дипломатическа нота с положително съобщение. То носи подписа на Великия везир и датата 28 юни 1914 г., когато започва Първата световна война. Един огромен въпрос остава да виси: Отдадена ли е наистина концесията или това е просто едно необвързващо обещание. Преговорите прекъсват поради военните действия. А след края на войната трябва да се направят промени. Германия губи и немските фирми излизат от компанията, Турция също губи и до 1925 г. не е ясно кой притежава територията на Мосулския вилает, нито с кого трябва да се преподпише концесията (Metz: 1). Започват изследователските дейности, дълбаенето на кладенци и петролът просто бликва близо до Киркук. Това ускорява преговорите и новите собственици в ТПК са поравно АППК, Френският консорциум (днес Total), Royal Dutch Shell и 5 американски фирми, и вечният Гюлбенкян с неговите пет процента, при това платими в пари, защото той не иска барели, които да изнася или продава (Yergin: 187).

Турската петролна компания (от 1929 г. се нарича Иракска петролна компания) е първият петролен монопол, който не носи нищо добро на Ирак. В нейния устав има странна фраза, която за дълго спира развитието на петролната индустрия в страната и дори региона. Тази така наречена самоотричаща се клауза гласи „всеки от притежателите на дяловете се

задължава да не търси самостоятелно петрол на територията на бившата Османска империя” и естествено съществува поради настояването на Гюлбенкян. Така той гарантира печалбите си навсякъде. Легенди се разказват за очертаването на територията на концесията. Според една от тях Гюлбенкян взима голяма географска карта, поставя я на масата и с дебел червен молив маркира границите на териториите, в които клаузата ще е валидна – провинциите на Османската империя, включително Арабския полуостров и днешна Турция, без Египет и Кувейт. Той заявява: „Това са границите на Османската империя от 1914 г.” И добавя, че трябва да ги знае, защото там е роден и живял. Останалите партньори наблюдават внимателно и не възразяват. „Тук съм единственият поданик на Високата порта, така че само аз знам докъде се простираха нейните територии.” Клаузата поставя основите на развитието на петрола в Близкия изток и на оспорвани борби много години. Тя поставя основите на прочутото споразумение „Червена линия” и отбелязва създаването на петролен монопол, който има огромно влияние и се разпростира на обширна територия. С изключение на Гюлбенкян партньорите са предшествениците на днешните супер велики, на „шестте сестри”¹⁰. Монополът просъществува в продължение на три десетилетия, докато през 1960 г. се ражда друг картел – ОПЕК.

Мощният рев на петрола

Петролът в Ирак се появява буквално с мощен тътен и страшна сила. Само година след започването на търсенето му – на 15 октомври 1927 г., през нощта от кладенец № 1 в полето Баба Гургур се чува страхотен рев. Изригва струя петрол с височина 15 м над сондажната кула и в нея има парчета скали от дъното на дупката. Околността се напоява с петрол, а дупките се изпълват с отровен газ. Заплашени са селищата наоколо и дори град Киркук. Около 700 души от местността наоколо строят диги и стени, които да задържат петрола. След близо 9 дни битка, кладенецът е под контрол. Докато го каптират, той изригва по 95 000 барела¹¹ дневно. Двама от работниците загиват. Киркук скоро се превръща в главен петролен град, т.е. също така обект на спорове. Полето съдържа 16 милиарда барела съобразно очакванията, предвид огромния му размер.

Освен мощен рев при появата на петрола, няма нищо мощно в петролната индустрия на страната. Напротив, от останалите държави наоколо Ирак единствен много трудно разработва залежите си, всъщност и до днес

те не се експлоатират с пълна сила. И съответно не получава печалби за тях.

Петролното поле Баба Гургур се намира на около 10 км северозападно от Киркук в предимно кюрдската област и е известно със своя вечен огън, който се намира в средата. Пастирите водят стадата си през зимата, да се топят въпреки силния неприятен мирис на сяра. Околната среда е наситена с хидрогенен сулфид, поради което днес властите предупреждават туристите да не стоят твърде близо или твърде продължително и да застанат в посока, обратна на вятъра.

До откриването на полето Гауар в Саудитска Арабия през 50-те години на XX век се смята, че това е най-голямото петролно поле в света. Градът се намира в Северен Ирак, на около 250 км северно от Багдад в подножието на планината Загрос, или така наречения мосулски вилает, за който споровете се проточват мъчително дълго. Както беше обяснено по-горе – не се знае кой е собственикът, т.е. не се знае кой ще отдаде концесията и ще получава печалбите. И, разбира се, оттогава се засилват проблемите с етническия състав на града.

Киркук се намира върху археологически разкопки, които са на възраст от 5000 г. През XI–X в. пр. н.е. той придобива особено значение при епохата на асирийците. Етнически смесеният град има преобладаващо кюрдско и туркменско население. Важен град за кюрдската национална идентичност и център на петролната индустрия на Ирак, той има стратегическо и икономическо значение за държавата. За да се създаде арабски контрол над петролното поле, методично държавата на Саддам Хюсеин заселва града с араби. В момента няма преобладаващо население в Киркук. Всички кюрдски партии претендират, че Киркук е тяхната регионална столица. Кюрдите в провинцията са сунити, докато повечето тюркмени са сунити. Половин милион кюрди шиити са депортирани в Иран от Ирак след 15 април 1980 г., т.е. малко преди войната да започне. Населението е преобладаващо туркменско, но има още кюрди, араби, асирийци и арменци.

В средата на 70-те години неусетно огромното влияние и мястото на петролните частни международни компании се заема от страните износителки. Световният ред се обръща – членовете на ОПЕК са ухажвани, ласкани, ругани и осъждани. Цените на петрола са сърцето на световната търговия и този, който контролира цените на петрола, се приема за новия господар на световната икономика.

С изключение на СССР всички големи износители на петрол се намират в ОПЕК през средата на 70-те години на миналия век. Те определят дали ще има инфлация или рецесия. Те ще се превърнат в новите банкери на света (Yergin: 616).

Сложните отношения Ирак – Иран

Двете страни са основните политически играчи в района на Близкия и Средния изток. И двете притежават огромни енергийни запаси. Страните износителки на петрол имат средства и са в ожесточена надпревара помежду си. Получават високи приходи от продажбите на газ и петрол и особено през периода на Студената война внасят тези пари в покупки на модерно оръжие, доставяно им от държави членки на НАТО или на Варшавския договор.

Световната политика между 1945 и 1989 г. е доминирана от двуполносният модел между СССР и САЩ. В региона на Персийския през ХХ в. също съществува двуполносен модел, като балансът на влияние, икономическа и военна мощ е разпределен между Ирак и Иран. Двете държави не могат да стигнат до консенсус за точното разположение на общата им граница. Следователно винаги едната страна предявява териториални претенции към другата. Две са темите на най-често предявяваните териториални спорове и претенции от страна и на двете държави. Първата е провинция Хузестан, или Арабистан, както бива наричана от иракчани и араби. Хузестан е много богата на петролни залежи провинция. Край град Абадан се намира една от най-големите в световни петролни рафинерии.

В периода между 1967 и 1978 г. Иран категорично успява да достигне нивото на водеща политическа и военна сила в региона на Средния изток. През 1978 г., малко преди избухването на осемгодишната война между двете държави, населението на иранската провинция е наброявало 2,2 милиона души. Около 1,5 милиона от тях са араби и около 700 хиляди персийци.

Другата главна тема на ирако-иранските териториални различия е плавателният режим в устието на река Шат-ел-Араб. Тя се образува при съединяването на двете реки Тигър и Ефрат и се влива в Персийския залив. Границата между Ирак и Иран минава по плавателния воден път. Ирак и неговите правителства винаги са смятали както западния, така и източния бряг на Шат-ел-Араб за иракска територия. Докато Иран от своя страна настоява водната граница да преминава точно по средата на руслото на реката. Иран

аргументира това свое искане съгласно международно приетия принцип на талвега за граница по река.

Иран и Ирак възстановяват дипломатическите си отношения през 1990 година. В днешни дни Иран признава и подкрепя новосформираното правителството на Ирак, но непокрито се намесва на страната на шиитските партии и коалиции.

Петролната индустрия

Мястото, което заема Ирак в класацията на страните, притежателки на петрол, е различно според източника на статистическите данни, но винаги е в първата четворка на света. Най-често по отношение на запасите се приема, че те са 112,5 млрд. барела, веднага след Саудитска Арабия, Канада, Иран.

Иракският петрол има много предимства – той е близо до повърхността – най-много на 600 м дълбочина, няма много примеси, т.е. по-лесен е за отделяне на различните фракции (но има повече сяра от либийския). Независимо от това и до днес той остава с най-неразработените петролни находища в региона. Главната пречка за ефективния износ на иракския петрол остава транспортът. За страната водният път е единствен и той минава по плавателната Арабска река. Затова и толкова много погранични спорове се водят за нея. Практиката на ИПК да използва само 5% от общите запаси на концесията, която се намира в Ирак, и да държи останалите запаси за резерва, също намалява приходите на Ирак.

В началото съществува един петролопровод на иракска територия с две разклонения, но и двата зависят от отношенията със съседни държави, които в периоди на конфликти не се колебаят да прекъсват пътя на нефта и така да спрат основните приходи на Ирак. Единият тръбопровод преминава през Сирия и достига брега на Средиземно море при Триполи в Ливан. Другата част стига до крайбрежен терминал при Хайфа в Израел. Първото е затворено от Сирия, която подкрепя Иран в ирано-иракската война, която избухва през 1980 г., а второто е затворено още през 1948 г., в резултат на Първата арабско-израелска война. От 1951 г. суровият петрол на Ирак започва да се изнася през нов тръбопровод до Ал-Фоу на Персийския залив. Износът нараства значително, когато през 1952 г. завършва строежът на тръбопровод с мощен годишен капацитет от 13 милиона тона, който отвежда петрола от полетата на Киркук до сирийско пристанище. През следващите

две години производството на петрол в Ирак нараства до почти 20 милиона тона.

Отначало иракската петролна индустрия набира скорост – през 1938 г., т.е. девет години след откриването на петрола, Ирак започва да изнася огромни количества, производството е средно 4 милиона т. годишно до Втората световна война, когато ограниченото корабоплаване през Средиземно море намалява силно производството. След края на Втората световна война експлоатацията и пробиването на кладенци се засилват особено в районите на Басра и Мосул. През 1952 г. Ирак заедно с Венецуела и Саудитска Арабия настояват за 50 % от печалбите на всички петролни компании, които добиват петрол в страната. Само Саудитска Арабия е удовлетворена.

Революцията през 1958 г. първоначално не променя нищо в петролната индустрия на страната. Правителството се нуждае от приходите от петрол, които получава от ИПК. Опитът на Иран да национализира петролната промишленост е неуспешен и е жив пример за страната, че мощта на частните петролни компании, които тогава владеят индустрията, е ненакърнима. През 1959 и 1960 г. петролните компании едностранно намаляват цената на петрола от Близкия изток, което значително намалява приходите на правителството на Ирак. В отговор през септември 1960 г. Ирак организира съвещание на основните страни, производителки на петрол, и се създава ОПЕК – Организацията на страните износителки на петрол.

Компанията запазва монопола си в Ирак до 1961 г., когато генерал Касем национализира 99,5% от териториите, определени за концесия, като оставя под нейно управление само произвеждащите петролни полета. През 1972 г. иракското правителство национализира последните притежания на ИПК и създава Иракската национална петролна компания. Управляващата партия БААС значително увеличава приходите си под ръководството на Садам Хюсеин и започва строеж на огромни инфраструктурни проекти.

Нефтените полета

С тях се свързват много неизвестни, като какво количество са запасите, повредени ли са те, защо само малка част от полетата се експлоатират и т.н.

Оценките на неоткритите запасите от петрол на страната са изключително противоречиви. Последните по-точни данни са от 1998 г. Но тогава няма триизмерни картини, точни петрографски карти и други способности

за преценка на подземни залежи. Освен това Западната иракска пустиня има райони, които не са изследвани. Затова информацията за ресурсите е много полюсна. Според най-оптимистичната запасите на Ирак могат да надхвърлят общо тези на страните от Залива (<http://www.globalpolicy.org/security/oil/irqindx.htm>). Добрите прогнози говорят, че ако отново се изследват полетата, ще се повишат запасите на петрол до повече от 200 милиарда барела суров петрол с висока степен (октаново число), който е изключително лесен за производство.

Американската енергийна агенция се придържа към установените запаси на Ирак от петрол в размер на 112,5 млрд. барела. Не се изключва възможността в Западната иракска пустиня за възможно наличие на още 100 млрд. барела, но тя се приема за малко вероятна.

Ирак притежава 73 петролни полета, от които с пълна мощност се експлоатират само 15. Действащите петролни кладенци са между 1500 и 1700, а се очаква при завършване на проучването броят им да бъде не по-малко от 10 000. Въпреки огромния потенциал петролната мощ на Ирак изглежда бездействаща освен в две главни полета – Румейла и Киркук. Румейла се намира в южната част на страната и има 663 действащи кладенци. Второто поле, Киркук, има 337 кладенци. Южните иракски петролни полета са основата на сегашното производство в страната и са с относителен дял 65%.

Полето Киркук е с повече от 10 милиарда барела доказани петролни запаси през 1998 г. Петролът от там се транспортира през тръбопровод, който достига до турското пристанище Джейхан на Средиземно море. В някои анализи се прогнозира, че практиките в продължение на години по времето на Садам Хюсеин да не се напълват, а да се остават празни природните резервоари, повреждат петролното поле на Киркук. Според някои данни 1,5 милиарда барела са върнати обратно в петролното поле. Връщането на петрола обратно долу в находището увеличава вискозитета му и става трудно и по-скъпо да се изтегли той отново на повърхността.

Битките след 1991 г. между кюрди и иракските военни сили в Северен Ирак водят до временно саботиране на инсталациите в полето за петрол в Киркук.

Иракската петролна инфраструктура се нуждае от модернизация и инвестиции след 10 години санкции и две войни в Залива. Независимо от големите усилия за реконструкция, иракската петролна индустрия не може да се справи с производството и износа. Според данни на Световната банка тя

се нуждае от 1 милиард долара годишно инвестиции само за да поддържа текущото производство. През 2006 г. средното производство на петрол в Ирак за ден е 2 милиона барела, намаляло в сравнение с 2,6 милиона барела дневно преди инвазията на коалицията през 2003 г.

Повечето от познатите петролни и газови залежи в Ирак образуват пояс в източния край на страната. Според правителството на страната Ирак притежава 9 полета, които се определят като “супер гиганти” (над 5 милиарда барела запас) и 22 познати като “гиганти”, т.е. над 1 милиард барела. Според независимите консултанти групата от супер гигантски полета в югоизточен Ирак е с най-голямата подобна концентрация в света и съдържа 70–80% от доказаните петролни запаси на страната. Около 20% се намират в Северен Ирак близо до Киркук, Мосул и Ханакин.

Мистерия, подхранвана от интервюта по времето на Саддам нарочно се поддържа за точното количество на ресурсите от петрол. Големината на запасите определя много важни решения по отношение както на бъдещето на Ирак, така и на глобалния енергиен пазар. Количествата на петрола в Ирак определят парите, които са необходими за инфраструктурата, за възстановяването на старите инсталации и построяване и използване на новите. Всички тези пари определят както заемите, които ще получи новото правителство, така и печалбите, които то ще получава след това. Тези средства ще бъдат съществени за възстановяването на страната през следващите години, когато инфраструктурата за петрола ще се разглежда и ремонтира щателно.

Не по-малко важно е, че Ирак ще преговаря с ОПЕК, за да бъде определена неговата производствена квота. Ирак е обект на икономически санкции от ООН от 1990 г. и поради тази причина не участва в квотата на ОПЕК. Квотите в ОПЕК се определят след консенсус и зависят от много фактори като: петролната инфраструктура на страната, нейния капацитет за производство и транспорт, степента, от която правителството зависи от приходите от петрол, демографски и икономически съображения, както и исканията от самата петролна страна. Но основният параметър, който определя квотите е целият размер на запасите. С 261 милиарда барела запаси, Саудитска Арабия получава квота от 8 милиона барела за ден. Кувейт и ОАЕ, всяка от които притежава 95 милиарда барела доказани запаси, получават квота от 2 милиона барела дневно. Според много анализатори при стабилна политическа система, големи инвестиции и политическа среда, която отговаря

на икономическото развитие, Ирак може да изпомпва продукцията около 7–8 милиона към 2020 г.

Националните петролни компании

В края на 90-те след реструктуриране на старите, се появяват новите супер велики частни компании. Но вече равновесието между частната и държавната собственост се нарушава драстично. Всичките супер велики компании произвеждат по-малко от 15% от световните доставки. Повече от 80% от световното производство на петрол се контролира от компании, които са държавна собственост. От първите световни двадесет най-големи петролни компании 16 са държавна собственост (Yergin: 770). Така че какво ще се случи с петрола зависи от един или друг крал, шейх или правителство. Емирствата на Катар, Абу Даби и Дубай поради огромните приходи от петрол и природен газ се оказват ключови играчи и нови центрове на глобалната икономика на XXI век. При последната световна икономическа криза в САЩ и Европа тези шейхства дават гаранциите на западните финансови институции (Yergin: 767).

Като цяло националните петролни компании, собственост на правителството, получават главните роли в световната петролна индустрия. Сауди Арамко – наследникът на Арамко, е държавна собственост и остава засега най-големият производител на суров петрол. Произвежда над 10% от световното производство и притежава активи в технологии и координация.

Милиарди долари текат от вносителите на петрол към износителите. Натрупването на петролното богатство в сметките на петролните страни ги прави световни сили в глобалната икономика (Yergin: 769).

Моделите за бъдещето и влиянието на съседите

Анализаторите определят вероятните модели на развитието на страната като:

- Федерална държава при запазване на териториалната цялост на Ирак. За съжаление самоопределянето с идентичността „иракчанин” е популярно само при сунитското население, т.е. път към демокрацията, макар и неуверен.

- Унитарна държава – запазване териториалната цялост, но като авторитарна държава, подвластна на Иран.

- Разпадане на три етнорелигиозни области.

Каква е реакцията на отделните съседни държави и блокове от тях? Кого точно облагодетелстват резултатите? Ситуацията след последните избори дава възможност на съседните арабски държави да си поемат въздух поради неочакваната победа на обединените сунитски организации, макар и с малка преднина. Както е известно, арабските страни невинаги са единни по важни проблеми за региона. Например по време на Ирано-иракската война (1980–1988 г.) две от арабските страни изцяло подкрепят Иран – Сирия и Либия.

Най-важни регионалните лидери в Близкия изток остават Иран, Саудитска арабия и Египет, но и съседите – Сирия, Йордания, Кувейт и Турция. Осите на разделение тук са: от една страна в подкрепа на сунитското население са Саудитска Арабия, Египет, Йордания, но по отношение на Ирак Сирия също се придържа към този блок, макар че в миналото отношенията Сирия – Ирак са също доста обтегнати (27 години двете страни нямат дипломатически отношения). През 60-те години на миналия век и в двете страни се развиват крилата на една и съща партия – БААС¹², чиято платформа се основава на принципите на социализма и панарабизма. Колкото и изненадващо да е, лидерите на двете страни – Саддам Хюсеин и Хафез ал-Асад стават смъртни врагове, което според експертите се дължи предимно на личностна неприязън.

От друга страна, Йордания традиционно подкрепя Ирак и дори не участва в коалицията на международните сили във войната в Залива от 1991 г. за освобождаването на Кувейт. Това води тогава до обтягане на отношенията със Саудитска Арабия, вече също превърнала се в регионална сила. Палестинската автономия е на същата позиция като Хашимитското кралство.

Отношенията между Сирия и Саудитска Арабия не са блестящи и са особено напрегнати след убийството на бившия ливански премиер Рафик ал-Харири през 2005 г., когато комисията, разследваща случая, открито оповести за сирийска следа в смъртоносния терористичен акт. Макар че изследователите не са категорични какво точно бъдеще за Ирак искат да видят останалите арабски страни. Например според агенция Ройтерс арабските страни се борят за силна арабска държава, а според други експерти – слабата власт в Ирак би била по-удобна за тях. Истината вероятно е някъде по средата – със сигурност искат да запазят териториалната цялост на страната при арабско управление и ако може то да е сунитско, много по-добре. Но от

друга страна, всяка от тези страни се бори за влияние в Ирак.

За Иран резултатите могат да доведат само до запазване на статуквото в Ирак, макар че огромни, но неуспешни усилия са положени за обединението на двете шиитски формации. Арабските държави подкрепят сунитското население на страната, както и нейната цялост. Саудитска арабия и Сирия стават съюзници по въпроса дали искат шиитски религиозни формации да управляват Ирак. Анализаторите смятат, че ако има изобщо причина, която да е в състояние да развали топлите връзки на Сирия и Иран за подкрепа на Хизбулла в Ливан и Хамас в Ивицата Газа, това е проблемът с Ирак. Какво биха искали да видят страните? За Иран днешното управление на принципите на конфесионализма е добре дошло – то ще остави държавата със слаба държавна власт, както е в Ливан. Другият вариант предполага силна власт, но това може да стане само ако се обединят двете шиитски коалиции, които останат подвластни на персийската държава.

Федералната демократична държава е най-трудният път за Ирак. Дали Ирак ще го избере зависи предимно от неговите граждани. От техния избор обаче зависят страните от Близкия изток и по целия свят. Или както в началото бе споменато: всичко зависи от Месопотамия.

Бележки:

¹ Два официални документа се подписват. Споразумение между САЩ и Република Ирак за изтеглянето на американските войски до края на 2011 г. и Рамково стратегическо сътрудничеството между страните за продължителен период. Документите между двете страни носят подписите на Рей Одиерно и Нури ал-Малики. http://www.usf-iraq.com/images/CGs_Messages/security_agreement.pdf и http://www.usf-iraq.com/images/CGs_Messages/strategic_framework_agreement.pdf

² Иракският парламент се състои от 325 депутати (275 в предишните избори от 2005 г.). Членовете се избират с всеобщо избирателно право, като задължително една четвърт от тях са жени. Според конституцията на страната тя е федеративна парламентарна република.

³ Сунитският триъгълник е територия в Централен Ирак, в която живеят преобладаващо араби сунити.

⁴ Ал-Кайда в Ирак имаше за водач йорданецът Абу Мусаб ал-Заркауи. Той беше убит при американско въздушно нападение над къщата, в която се провежда съвещание на ръководния му щаб през 2006 г. След кратка пауза неспокойствието отново нараства, като за последните месеци след изборите бележи невидан връх на самоубийствените атентати. Те поставят под въпрос възможността на иракските сили за сигурност да поемат грижата за осигуряването на безопасността в страната.

⁵През вековете до днес, винаги е съществувал арабско-персийски конфликт. Арабите и персийците се стремят да водят в региона на Персийския залив и изобщо в Средния Изток.

⁶По време на Първата световна война Великобритания насърчава Хюсеин, емира на Мека да организира арабско въстание срещу Турция. Той се съгласява през 1916 г., подпомогнат от няколко англичани, най-известният от които е Т. Е. Лоурънс – Лоурънс Арабски. Като компенсация на Хюсеин обещават „арабска държава“. Всъщност неговите синове стават владетели на различни, населени предимно с араби части от територията на Османската империя. Брат му Абдулла става емир на Трансйордания.

⁷През 1940 г. в столицата на Сирия Дамаск е основана Арабската партия за социалистическо възрождане (известна и само като БААС, на арабски „Възрождане“). Като нейни съоснователи се считат източноправославният сириец Мишел Афлак и мюсюлманинът сунит Салах ад-Дин ал-Битар. С течение на времето се оформят две крила на партията, едното в Сирия, а другото в Ирак. През 1958 г. след държавен преврат Ирак престава да бъде монархия, потомците на Фейсал I - кралят и неговият регент са екзекутирани, а страната се превръща в република. На 8 март 1963 г. БААС успява да вземе властта в Сирия, а същата година взема и управлението в Ирак. Следват отново преврати. През юли 1968 г. БААС окончателно поема иракската политическа власт.

⁸Турската страна се опира на факта, че Споразумението за край на военните действия през Първата световна война между съюзниците и Османската империя се подписва в Мудрос на 30 октомври 1918 г., а две седмици след това британските войски окупираят Мосул.

⁹Името Ирак има различни тълкувания и преводи, но сред най-срещаните е, че означава Долен Иран.

¹⁰Енрике Матей дава определението за шестте най-големи частни петролни компании, които по негово време управляват петролния пазар.

¹¹Барел суров петрол съдържа 158.987 л.

¹²Едва ли основателите на партията са предполагали, че дълбоко разделение ще засегне клоновете в две приятелски страни. Мишел Афлак също е засегнат – той избягва от Сирия в Ирак, където остава до края на живота си, когато според властите доброволно приема исляма.

Литература:

АБАС, М. Какво го чака бъдещото правителство на Ирак, Ройтерс, 25.02.2010, <http://www.vesti.bg/?tid=40&oid=2799571>, достъп на 28.05.2010 г.

АБДУЛКАРИМ, А. Ирак през призмата на съвременната политическа история, 22. 03. 2010 г., http://www.orientbg.info/analizi/amer_analiz_1.html, достъп на 28.05.2010 г.

АБДУЛКАРИМ, А. Стана ли Ирак демократичен и самостоятелен?, 08.03.2010 г., http://news.ibox.bg/opinion/id_1713886028, достъп на 28.05.2010 г.

БИБЛИЯ или Светото писание на Стария и Новия завет - Книгата на Пророк Даниил, 3:4-6, Ревизирано издание, София, няма година.

ВАСИЛЕВ, Пл. Развитие на следвоенния конфликт в Ирак, Военен журнал, бр. 6, декември 2004 г., <http://www.sigurnost.bravehost.com/2869/2873/Iraq%20sledv.htm>, достъп на 28.05.2010 г.

ДЕМОКРАЦИЯ по иракски, в. Капитал, 05.03.2010 г. http://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/sviat/2010/03/05/868636_demokracia_po_irak-ski/, достъп на 28.05.2010 г.

КОЛАРОВ, Г. Демократичните сили в Ирак нямат шанс, 05.03.2010 г. http://news.ibox.bg/interview/id_149152749, достъп на 28.05.2010 г.

ЛИЪН, А. Ирак пред избори – какво искат САЩ, Иран и съседите?, 06.03.2010 г., Агенция Ройтерс, достъп на 28.05.2010 г.

<http://e-vestnik.bg/8533/irak-pred-izbori-kakvo-iskat-sashtiran-i-sasedite/>
МАНУЧИХРИ, А. Политическая система Ирана, „Петербургское востоковедение“, Санкт Петербург, 2007

НА ИЗБОРИ В ИРАК, <http://bulgaria.indymedia.org/article/36670>, достъп на 28.05.2010 г.

НАСЪР, Г. Ирак ерозира съюза между Иран и Сирия, 12.09.2009 г. http://www.orientbg.info/analizi/iraq_iran_siria.html, достъп на 28.05.2010 г.

РОНДО, Ф. Ирак, изд. Кама, София, 2003 г.

УПРАВЛЕНИЕ за енергийна информация на САЩ. Официален сайт на <http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Iran/Oil.html>, достъп на 30.05.2010 г.

ЧУКОВ, Вл. Резултатите от изборите в Иран са удар срещу Обама, 14. 06. 2009 г., http://www.orientbg.info/analizi/izb_iran.html, достъп на 28.05.2010 г.

AL JAZEERA - Inside Story – Is Iraq ready for democracy?, 09.03.2010 г. <http://www.youtube.com/watch?v=0-Cf6IkBDM0>, достъп на 28 май 2010 г.

DEMIRMEN, Ferruh, Ph.D., Oil in Iraq: The Byzantine Beginnings, April 25, 2003, <http://www.globalpolicy.org/component/content/article/185/40548.html>, достъп на 30.06.2010 г.

HAYES, Thomas C. Confrontation in the Gulf, The Oilfield Lying Below the Iraq-Kuwait Dispute, достъп на 28.05.2010 г. <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9C0CE3D7173CF930A3575AC0A966958260&sec=&spon=&pagewanted=print>

KIRKUK, <http://www.globalsecurity.org/military/world/iraq/kirkuk.htm>,

достъп на 28.05.2010 г.

METZ, H.CH., U.S. Library of Congress ,ed. Iraq: A Country Study. Washington: GPO for the Library of Congress, 1988 г. <http://countrystudies.us/iraq/53.htm>, достъп на 28.05.2010 г.

PAUL J. A. - Great Power Conflict over Iraqi Oil: The World War I Era, October, 2002, <http://www.globalpolicy.org/security/oil/2002/1000history.htm>, достъп на 28.05.2010 г.

RAPHAELI, Nimrod Dr. - Iran's Trojan Horse in the Iraqi Elections, 06.05.2010, The Middle East Research Institute, <http://www.memri.org/report/en/0/0/0/0/0/4137.htm>, достъп на 28.05.2010 г.

SABAN Center for Middle East Policy at the Brookings Institution - How Much Oil Does Iraq Have?, достъп на 28.05.2010 г. <http://www.brookings.edu/papers/2003/0512globalenvironmentluft.aspx?more=rc>

SARHAN, Abb. Mission: Possible ... But Complicated, 31.03.2010, достъп на 28.05.2010 г. <http://www.niqash.org/content.php?contentTypeID=75&id=2645&lang=0>

YAPHE, Judith S. Challenges to Persian Gulf Security: How Should The United States Re-pond?, Strategic Forum, National Defense University, N 237, November, 2008

YERGIN, Daniel. The Prize, Simon&Schuster, Inc., NY, 2008

ZEIDEL, Ronen, Dr. A Harsh Readjustment: The Sunnis And The Political Process In Con-temporary Iraq, Vol.12, №.1, March 2008, The Middle East Review on International Affairs, <http://meria.idc.ac.il/journal/2008/issue1/jv12no1a4.asp>, достъп на 28.05.2010 г.

РУСОФОБСКИЯТ МИТ НА „ПАНСЛАВИЗМА”

АЛЕКСАНДР ШИРИЯНЦ, АННА МИРИКОВА

Прието е да се смята, че терминът „панславизъм” възниква в трудовете на австрийските и германските публицисти през 1830–1840 г.¹ и е бил отъждествен от тях с понятието „русификаторство”².

Потушаването на полското въстание от 1831 г. от царското правителство, от една страна, и ръстът на националноосвободителното движение на западните и южните славяни с честото им обръщане към Русия като към „по-голям брат”, от друга страна, са предизвиквали в различни кръгове на Австрия и Германия – от консерваторите до либералите и демократите включително – напрежение и русофобски настроения.

Първият аналитик на русофобията – известният мислител и поет Фьодор Тютчев (1803–1873) – е смятал, че възникването на образа на Русия като „чудовище”, „човекоядец на XIX век” (Тютчев 1999: 176) в общественото съзнание на европейците е било обусловено, на първо място, от дълбоки причини, лежащи в основата на цивилизационните различия между Западна и Източна Европа (Тютчев 1999: 182), а на второ място, от неразбирането на обществената система, на цивилизацията, която може да замени западната. „Западните хора, които съдят за Русия, са нещо като китайци, които съдят за Европа” (Тютчев 1999: 100). На трето място, към „неразбирането” се присъединява „нравствената безотговорност” (Тютчев 1999: 191). В този смисъл, както тънко забелязва Тютчев, общественото мнение на Запада се дразни по отношение на Русия не от реалните „несъвършенства” на нашия обществен строй, не от недостатъците на нашата администрация, не от положението на най-низшите слоеве на нашата народност” (Тютчев 1999: 193), а от самите начала на цивилизацията (история без феодализъм, без религиозни борби, без папска йерархия, без имперски войни, инквизиции, рицарство, заради наличието на единство и на „основно начало”, което „не отделя достатъчно простор за личната свобода, не допуска възможност за разединение и раздробяване” (Тютчев 1999: 192). Във връзка с това той отбелязва също така инстинктивния характер на русофобията, която се появява сред западните хора пред лицето на материалната сила на Русия. Това инстинктивно чувство – „нещо средно между уважение и страх – е чувство от типа на awe (благоговееен страх – б.а.), който изпитват само по отношение